

pualjból voltak kénytelenek folytatni. Hasonló késő barokk stílusjegyekkel rendelkezik az emeletes Dobribán és a Kopacz féle ház, melyek homlokzataikkal próbáltak beilleszkedni az utcaképhe.

Az utcakép első szakaszát a katolikus templommal szemben lévő oldalon, a Két híd utca sarkán álló 1733-ban épült Bocsánczy féle barokk és a Kövér féle, nagy copf stílusú kovácsoltvas kapubejárattal rendelkező sarokház zárja le.

Felfelé haladva az utcaszakasz további része az egykori Szentháromság térbe torkollik, melynek végét a 19. sz. fordulóján épített Lázár-Miklóssy féle ház zár le. Az innen nyíló Örmények utcájának túloldalán kapott helyet az 1769–80 között épített örmény plébánia és kápláni épület, amely nagy része az 1874-es tűzvészben megsemmisült. A plébániaépület mai formáját 1912-es restaurálás után nyeri el, a plébánia míves szépségét kiemeli a megemelt timpanonos homlokzat, illetve a boltíves barokk kapubejárát, amivel az eredeti épület hangulatát akarták visszaadni. Az utcának ezt a szakaszát 1770–78 között a Vertán család által emelt emeletes, széles kapubejáróval büszkélkedő ház zárja le, amelyben jelenleg Tarisznyás Márton múzeum működik.

Az Örmények utcáján befordulva jutunk el az örmény hitélet és kultúra szellemi központjához az örmény templomhoz. A Gyergyószentmiklóson letelepedő örmények, többszöri kérelmük eredményeként Ferenczi György esperes-plébánostól 1637-ben megkapták az idegenek temetkezési helyét, ahol Theodorovics Simon plébános felhívására 1730–1734 között, örmény római katolikus, barokk stílusú templomot építettek fel. Az egyhajós keletelt szentélyű templomnak egyetlen É-i oldalkápolnája van, a díszesen párká-

nyozott templomot 1733. augusztus 24-én báró Bajtay Antal erdélyi püspök szentelte fel. A templom barokk vonalvezetésű hangablakos tornyát egy évvel később Lukácsi János saját költségén építette meg. A barokk templombelső gazdag enterieurjét, az örmény hívek adományai révén alakították ki. A templomot övező cintermet az 1748-ban épített, kapubástyákkal ellátott várfal veszi körbe. A tört alaprajzú kőfalból két nyolcszögletű, meredek cserepes sisakkal fedett lőportorony emelkedik ki. A zsindelellyel fedett kőfal lőréseit idővel befalazták; az egykori lőrések nyomai csak belülről láthatók. A cinterem belső falában lévő kőmélyedéseket kálvária képek, valamint a cinteremben lévő egykori sírok keresztjei díszítik.

Gyergyószentmiklóstra betelepedett örmények jelentősen hozzájárultak a város fejlődéséhez, az általuk létrehozott, változatos stílusjegyekkel rendelkező építészeti örökség ma is a város szerves részének tekinthető. Mindez annak ellenére, hogy az I. és II. világháború következményeként, társadalmi és gazdasági jelenlétük erőteljesen csökkent a városban. Nem szabad elfeledni azonban, hogy Gyergyószentmiklós számára ezeket az eredményeket a két nép, a gyergyói székely és örmény társadalom közös együttélése hozta létre, ezért a múlt emlékeinek megőrzése és fenntartása továbbra is mindkettőjük fontos érdeke.

Szongott Kristóf, armenológus írta egykor: „Példát adtam nektek, hogy a mit én is tettem, úgy cselekedjétek ti is. Én megtanultam a hazai nyelvet – tanuljátok meg ti is. Én mindig a haza érdekeit szolgáltam – ezt tegyétek ti is.”

(Elhangzott a Fővárosi Örmény Klubban, 2013. február 21-én)

105 évvel ezelőtt született

Vákár Tibor építész-mérnök

(1908–2002)

Vákár Tibor építész-mérnök 1908. május 14-én született Gyergyószentmiklóson, az Osztrák-Magyar Monarchia egyik legkeletibb városában. Édesapja Dr. Vákár P. Arthúr magy. kir. kormányfőtanácsos, politikus, köztársasági elnök.

Elemi iskoláit – korai érettségére jellemzően – már ötéves korában elkezdte Gyergyószentmiklóson. Középiskolai tanulmányait – az I. világháború miatt kialakult helyzetben több helyen – Csíkszeredában, Marosvásárhelyen, Balatonbogláron és Gyergyószentmiklóson folytatta.

Vákár Tibornak a szülőföldhöz való ragaszkodása azonban mind építészeti, mind művészeti hitvallását egész élete során meghatározta.

A család Budapestre való végleges letelepedése után, középiskolai tanulmányait

a Reáltanoda utcai br. Eötvös József főreáliskolában folytatta, ahol 1926-ban tett érettségi vizsgát. Rajztudása miatt már a Reáltanoda utcai gimnáziumi éve alatt figyelem középpontjába került, 1926-ban a Tehetséges Ifjak Versenyén második díjat, az Országos Középiskolai Rajzversenyen 3. díjat szerzett.

1926-ban a Magy. Kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem mérnöki és építész-mérnöki karára iratkozott be, ahol 1926–30 között folytatta építészeti tanulmányait.

A családi tanács határozata ellenére Műegyetemi tanulmányaival párhuzamosan képzőművészet iránti törekvéseit sem mulasztotta el kielégíteni, az iparművészeti alakrajz iskolában Marsovszky és Szőnyi István tanítványaként fejlesztette tovább grafikai tudását. A műegyetemi abszolutorium után, pedig a Magy. Kir. Orsz. Képzőművészeti Főiskolán Benkhardt Ágost növendékékként végzett.

1938-ban dr. Kotsis Iván műegyetemi tanár ajánlására, Karl Störner német építész hívja meg tanulmányútra Németországba, ahol még ez évben Karl Kergl, majd Ernst Hannauer müncheni építészek irodájában nyert állást, itt az új müncheni városnegyedek bérházcsoportjainak tervezése és környezeti városrendezési kialakítása tartozott építészeti feladatai közé.

1939 végén magyarországi munkahelyére – a Központi Városháza Polgármesteri Hivatalának XIII. ügyosztályára – mint városrendező tér vissza. 1940-tól a Budapesti Mérnöki Kamara, majd a Magyar Mérnök és Építészegylet tagja lesz, melyek több esetben delegálják – kiküldött bírálóbizottsági tagként – tervpályázatok elbírálására.

Számos alkalommal szerepel díjnyertes pavilonterve a Budapesti Nemzetközi Árumintavásáron (1933, 1934, 1937, 1940), ezekhez hasonlóan több díjat nyert

A Vákár család

az állami kislakásépítés tervpályázatainak építészeti terveivel, melyek közül több kormányzói elismerést is kiérdemelt.

A II. Bécsi döntés után – Észak- Erdély visszatértekor – Kolozsvár thj. sz. kir. város mérnökeként az Építési Osztály vezetője lett, ahonnan 1941-ben saját kérésére, Marosvásárhelyre helyezik át, mint a város főmérnöke. Feladatai közé tartozott a városok műszaki – közigazgatásának megszervezése, a városrendezés fejlesztésének irányítása, melyet alapos szakmai körültekintéssel maradéktalanul ellátott.

Ezekben a háborús években főleg a Magyarországhoz visszacsatolt erdélyi területek tervezési feladataiban és tervpályázataiban vett részt. Kolozsvár városi mérnökeként, Erdély fővárosának városrendezési és történelmi városképének helyreállítási terveivel foglalkozik. A főtér rendezési tervéért a Kolozsvár főpolgármestere polgármesteri emlékéremmel tünteti ki, a Szent Mihály templom és környékének rendezése, mind az árkok megnyitása az ő elképzelései alapján valósult meg.

Erdélyi szolgálata ideje alatt Marosvásárhely, Gyergyószentmiklós, Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely városrendezési és műemlék helyreállítási terveit készíti el.

1945-től visszatért a főváros szolgálatába, ahol építészeti tevékenysége két területen bontakozott ki. A Központi Városháza Polgármesteri Hivatalának mérnökeként részt vett Budapest háború utáni talpra állításában, műszaki közigazgatásának megszervezésében, a műemlékek helyreállításában, de egyúttal a jövő európai világvárosának kialakítását is tervezte.

1945 őszén Weichinger Károly műegyetemi tanár személyes meghívására lépett a Műegyetem oktatói kötelékébe, először mint tanársegéd, majd mint adjunktus.

Weichinger Károly és Korompay György építész tanárokkal együtt vett részt a háború által lerombolt Műegyetem, Városépítészeti és Épületszerkezettani tanszékeinek felállításában.

1946-tól egyetemi tanári pályafutásával párhuzamosan, a Fővárosi Tervező Iroda (FŐTI) irányító tervezőjeként vett részt a romokban heverő főváros, a felrobbantott dunai hidak és hídfők romjainak újjáépítésében, munkáját a főváros vezetése Újjáépítési Emléklappal jutalmazta meg.

Az ő nevéhez fűződik többek között a Lánchíd és környékének rendezése, a Duna-parti szállodasor, a Vigadó tér, a központi Városháza épületének és az Invalidusok kápolnájának és Budapest központi épületeinek műemléki helyreállítása stb.

1950-ben, amikor a főváros vezetése elhatározta, a Sikló mellett lévő – Lotz Károly alkotta – egyesített magyar címer megsemmisítését, ezt ő helyszínen saját felelősségére leállította, és a bontásra kiküldött munkásokkal elfalaztatta, így „eltüntetve” a mozaikcímet azt megőrizte az utókor számára. Hasonló módon saját kezű elfalazással mentette meg, a Gerlóczy utcai tűzoltószertár melletti Szent Flórián plakettet, melyet a főváros túlbuzgó hivatalnokai – ideológiai veszélyesnek tartva – pusztulásra ítélték.

Az egyetemről való eltávolítása után 1950-tól, a Városépítési Tervező Iroda (VÁTI) alkalmazásában kezdeményezőként vesz részt az ország újjáépítésében. Az első három éves terv keretében – a Városépítési Tervező Iroda szakembereiből – 1950-ben életre hívott Tervfőmérnöki Testület első tervfőmérnökének nevezik ki, súlyos feladatként a nehézipar fejlesztése során kialakítandó iparvárosok városrendezésének és műszaki fejlesztésének úttörő munkáját jelölték meg. Tervfőmérnöki működésének keretében 7 súlyponti település – Kazincbarcika,

Berente, Perces, Hejőcsaba, Bodajk, Diósgyőr és Nagy-Miskolc – új polgári lakóépületeinek telepítését, általános rendezési és beépítési terveit készítette el munkatársaival.

Az ezen időben kezdődő műemléki városképi vizsgálatok keretében 30 város és település (Miskolc, Székesfehérvár, Veszprém, Szombathely stb.) Műemléki Vizsgálatát készítette el fényképpel és térképekkel illusztrálva – melyek alapjait képezték az érintett városok építészeti kutatástörténetének és műemléki helyreállításának.

1953-tól lett a Magyar Építőművészek Szövetségének tagja, ahol 1954-ben a MÉSZ konferenciáján felszólal a Markaz lovagvárának megmentése érdekében, melyet a szovjet katonai parancsnokság lögyakorlati célpontnak használ.

A műemlékek megmentése érdekében tett lépéseiről a „szocreal ellenségének” kiáltotta ki a felsőbb szakmai vezetés, az ezért személy felé irányuló politikai nyomás csak a XX. kongresszuson elhangzott „hrucsovi beszéd” légköre után enyhül meg kissé.

1954-től a VÁTERV Műemléki Műtermének csoportvezetőjeként Székesfehérvár, Veszprém, Szombathely, Sopron, Szécsény, Karcag, Nyíregyháza, Nagykálló városrendezését, műemléki épületeinek helyreállítási és kivitelezési munkálatait vezeti.

1955-ben rendez meg Budapesten – a VÁTERV kultúrtermében – az ország első műemléki kiállítását, amelyet Szombathely, Kecskemét, Debrecen és Veszprém városa követ, melyen a főrendezői feladatai mellett építésztként is számos műemléki helyreállítással szerepel.

1958-ban a fővárosi HKI műemléki osztályának csoportvezetője lett feladatai között a Nagy-Budapest területén lévő műemléki épületek tervezése és helyreállítása szerepelt. Megvalósult munkái közé tartozott ebben az időszakban Pest középkori város-

falának megmentése és restaurálása, a Kálvin téren lévő kecskeméti kapu barbakánjának tűzfalon való bemutatása, valamint a Margitsziget domonkos kolostor romjainak műemléki helyreállítása.

1968-tól a BUVÁTI műemléki osztályának tervezőjeként kap megbízást a pesti Duna part és a Vörösmarty tér városrendezési koncepciójának elkészítésére, munkáját azonban nem fejezhette be, városrendezési feladatát elvették és 62 évesen nyugállományba kényszerítették.

1970-ben történt kényszernyugdíjazása után a Néprajzi Múzeum alkalmazásában, a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum népi épületeinek felállításához helyszíni felméréseket, bontási és felállítási terveket, valamint a skanzen szatmári tájegységének telepítési terveit készíti el.

Számos tárlaton és önálló kiállításon jelenik meg – itthon és külföldön – grafikáival, akvarelljeivel, melyeknek anyagát Erdély és főleg a székelyföld világának képei alkotják. 1975-ben építészeti és képzőművészeti munkásságának elismeréseként Párizsban a Francia Építész- és Grafikusok Szövetsége örökös tagnak választja.

Meghívott szakértőként a Magyar Nemzeti Sírkert Bizottságának tagja, mint építészeti-művészeti szaktanácsadó, ebben a minőségében tesz javaslatot a Kerepesi temető rendezési tervére.

1986-ban a „Műemlékek megmentése és helyreállítása érdekében végzett kiemelkedő tevékenységéért” Podmaniczky Emlékéremet adományozott számára főváros, 1995-ben pedig számos műemlék megmentéséért Műemlékvédelemért emlékéremet is megkapta.

1989-ben elsőként emeli fel szavát itthon és külföldön a tervezett erdélyi falurombolás ellen, ekkor a Magyar Építőművészek Szövetségének keretében többekkel együtt,

kiállítás-sorozattal tiltakozik – erdélyi grafikákkal – az esztelen rombolás megakadályozására.

1991-ben építészeti pályája elismeréseként „Hat évtizeden át végzett sokrétű és értékes építészeti tevékenységéért” Ybl díjat kap.

1995-ben pedig fél évszázados kimagasló építészeti és grafikai munkásságának elismeréseként a parlamentben a Köztársasági érdemrend kiskeresztjét adományozzák számára.

Magyarörmény nemesi családok otthonai

– kastélyok, kúriák, nyaralók (3. rész)

Kunágota–Vörös Kupa Jakabffy–Verzár kastély

Jakabffy Tódor földbirtokos, nyug. huszárornagy 1879-ben született Kunágotán. A kassai katonai alreáliskola elvégzése után a Ludovika Akadémiába került, 1895-ben kezdte meg katonai szolgálatát a 3-as honvéd huszárezredben és teljesített 1918-ig, amikor átvette a kunágotai gazdaságát. A világháború alatt két évig teljesített harctéri szolgálatot az orosz fronton, ahol hadifogságba esett és 1918-ban került haza. Tagja volt a kunágotai község képviselőtestületének, valamint megyei táblabírói aljegyző is volt.

Verzár örmény család, Mária Teréziától kaptak nemességet. Szamosújvári kereskedők voltak. Címerszerző Verzár Márton dombegyházi bérlő volt.

Kupai kastély: Ybl Miklós tervezte 20 szobás, alapincézett épület. Kapuja kőpilléres, kovácsoltvas. Parkja 40 hektár körüli, legmélyebb pontján egy kerek, csónakázó, halas tó, középen kis sziget, márvány asztallal. Maga a kastély egy kunhalmon állt. A kastély közelében két

1999-ben az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület Szongott Kristóf-díjat adományozott részére építőmérnöki, grafikai, műemlékvédelmi munkásságáért, valamint a magyar és örmény kultúra, egyház és hagyományok területén kifejtett tevékenységéért.

2000-ben szülővárosa Gyergyószentmiklós díszpolgári címet adományoz részére, majd fél évvel később „Budapest”-díjat vehet át a Főváros polgármesterétől.

kisebb családi kriptá állt, helyüket csak egy gazos folt és pár darab otthagytott téglá jelöli.

Tallózta: I. S.

(Szelekovszky László: *Kastélyok és kúriák Békés megyében (Körös – Maros Nemzeti Parkért Egyesület, 2008) Elpusztított, elhordott kastélyok és kúriák*)

Folytatjuk

Majtényi Mihály

A 110 évvel ezelőtt, 1901. július 21-én született ünnepelt írónk, Majtényi Mihály (Markovics, Markovich) tiszteletére az újvidéki Forum Könyvkiadó és a Magyar Szó napilap alkalmi kiadványokat jelentet meg – A napilap a *Kokain* című, 1929-ben megjelent novelláskötet újrakiadásával emlékezik meg az évfordulóról; az expresszionista látásmóddal megírt elbeszélések Szeli István akadémikus *Majtényi Zentán* című tanulmányának kíséretében olvashatók – Majtényi Mihály díjnyertes regénye, a *Mocsár* valószínűleg augusztusban kerülhet az érdeklődő kezébe – A HID júliusi számában két tanulmány szól legismertebb mesélőnk életéről és munkásságáról: Mészáros Márta magyartanár *Vizualitás és narráció* című munkája és Németh Ferenc művészettörténészé, a Forum Könyvkiadó igazgató-főszerkesztőjéé, aki írónknak a szülővárosban, Nagybecskerekben eltöltött éveinek szentel több fejezetet – Németh Ferenc megemlíti, hogy Majtényi életének 1923-ig tartó szakaszáról nem sokat tudunk, pedig már középiskolásként diáklapot szerkesztett – Első szépirodalmi publikációi nem prózák, elbeszélések, hanem versek voltak.

1971 májusában az Újvidéki Rádió színészegyüttese színre vitte Majtényi Mihály *A száműzött* című művét. Témáját a szerző évekig a szívében hordozta. *Tomiban ősz van* című elbeszélésében már megrajzolta a kegyvesztett Ovidius alakját. Nagygyellért János, azaz Ovidius, a hatalmas Róma tegnap még körülrajongott, ünnepelt költője elveszti császára bizalmát, és Tomiba száműzetik.

A színpadon való megmutatkozás az akkor hetvenéves író alkotókedvének új lendületet adott. Másik színpadi műve, a *Harmadik ablak* nem jelent rendkívüli színészi és rendezői feladatot, de egyébként is: Majtényi Mihály az örömeért, tiszteletért nem a színpadon hadakozott, alakjainak sokágú lélekfolyamatát prózában, regényekben és novellákban valósította meg vibráló intellektussal.

Az 1974-ben Újvidéken elhunyt Majtényi Mihály próza- és drámaíró, publicista, szerkesztő, műfordító az elemi és a piarista gimnáziumot szülővárosában,

Nagybecskerekben végezte el. 1920-tól 1927-ig kereskedelmi tisztviselőként, könyvelőként dolgozott, majd – miután megnyeri a szabadkai Napló novella-, később regénypályázatát – újságíró lesz, s 1928-tól állandó tagja, szerkesztője, munkatársa a vajdasági magyar lapoknak. A zentai Friss Újságnál 1928-29-ben segédszerkesztő, a zombori Új Híreknél ugyanezt a tiszteletet tölti be 1929 és

1937 között, de a felelős szerkesztő feladatait is ellátja. A szabadkai Napló munkatársa 1937-től 1944-ig. 1944 és 1951 között a HÍD főszerkesztője, 1956 és 1973 közötti időszakban pedig a Magyar Szó újságírója. 1973-ban vonul nyugdíjba.

Majtényi egtájunk jól nevelt „garabonciás”-a volt, nagy és színes mesék előadója. A *Mocsár* és a *Kokain* című regényében a recenzorok az expresszionizmus jegyeit látják megvillanni. A *Császár csatornáját* a háború éveiben jelenteti meg, és a „gyilkos Bácskát”-t írja le benne fullasztó légkörével. Bori Imre szerint Majtényi műveiben hang-